

Javna tribina o Inicijativi za osnivanje REKOM

**Split, Hrvatsk
26. studeni 2009.**

- 19:00 -19:20 **Otvaranje skupa**
Don Ivan Grubišić, Hrvatska akademska udruga Split, Hrvatska
Vesna Teršelič, Documenta Zagreb, Hrvatska
- 19:20 – 19:30 **Konzultacije civilnog društva o osnivanju REKOM-a: Cilj i tijek konzultacijskog procesa**

Eugen Jakovčić, Documenta Zagreb, Hrvatska
- 19:30 – 19:55 **Najbolja iskustva drugih u utvrđivanju činjenica o prošlosti Dokumentarni film „Suočavanja sa istinom:Komisije za istinu i društva u tranziciji“, Južna Afrike**

Suzana Kunac, B.a.b.e. Zagreb, Hrvatska
- 20:00 – 21:00
- Zašto REKOM?**
- don Ivan Grubišić
- Kakav REKOM?**
- Prijedlozi i preporuke**
- Vesna Teršelič
- Organizaor:** Hrvatska akademska udruga Split

Sudionici/ce

Don Ivan Grubišić, Hrvatska akademska udruga (HAU) Split, Hrvatska,
Mirjana Nator, HAU Split, Hrvatska,
Đordana Barbarić, Udruga Most, Split, Hrvatska,
Jadranka Bulić, Split, Hrvatska,
Maja Medić, Split, Hrvatska,
Joško Coce, Split, Hrvatska,
Beba Jurišić, Split, Hrvatska,
Ivica Mlivončić, Split, Hrvatska,
Ivana Bakić, Domine Split, Hrvatska,

Mirjana Kučer, Domine Split, Hrvatska,
Nives Ivelja, Udruga Mi Split, Hrvatska
Pero Jurišin, Split, Hrvatska,
Tonči Majjić, Dalmatinski odbor solidarnosti Split, Hrvatska
Ana Lekšić, Udruga "Split zdravi grad" Split, Hrvatska,
Blagica Kujundžić, Udruga Cenzura Split, Hrvatska
Mirjana Bilopavlović, Delfin, Pakrac, Hrvatska,
Borka Vidaković, Delfin, Pakrac, Hrvatska,
Ivana Čikeš, TV Jadran, Split, Hrvatska,
Branko Antunović, TV Jadran, Split, Hrvatska,
Josip Pavelić, Tv Jadran, Split, Hrvatska,
Dragan Kokotović, Split, Hrvatska,
Branka Čović, Split, Hrvatska,
Nataša Stefanovski, Split, Hrvatska,
Mišo Kosanović, Split, Hrvatska,
Tonči Jakovčić, Split, Hrvatska,
Marija Jakovčić, Split, Hrvatska,
Vojko Ivica, Altruist, Split, Hrvatska,
Semina Lončar, Split, Hrvatska,
Damir Pilić, Slobodna Dalmacija, Split, Hrvatska,
Pero Grimanni, Split, Hrvatska,
Saša Jadrijević Tomas, Slobodna Dalmacija, Split, Hrvatska,
Zrinka Srpak, HR Radio Split, Hrvatska,
Suzana Kunac, BaBe, Zagreb, Hrvatska,
Vesna Teršelič, Documenta, Zagreb, Hrvatska,
Eugen Jakovčić, Documenta, Zagreb, Hrvatska

Transkript audio zapisa

Ivan Grubišić: Dobra vam večer i dobrodošli u tvrđavu Gripe na još jedan susret posebnog značenja sa dragim gostima koji nam dolaze iz Zagreba i žele nas večeras upoznati sa regionalnom Inicijativom za osnivanje Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u postjugoslavenskim zemljama. Po mome mišljenju ideja je izuzetno dobra, potrebna. Rezultat ovakvih nastojanja, ako gledamo na povijest, bit će pozitivan, a bit će sigurno upitan. To ne znači da ne treba na tome raditi i sa istinom o događajima izaći na vidjelo i sankcionirati zločine. Ali da bi se dogodile promjene i da bi ljudska povijest bila humanija, treba puno toga promijeniti u mentalnim sklopovima ljudi širom svijeta. Ta promjena u ljudima je izuzetno teška, ako se uopće može govoriti o promjenama, više vladaju stereotipi, predrasude, zablude, isprani mozgovi nego činjenice. U tom smislu bih ja još par riječi rekao povodom pojavljivanja jedne knjige u izdanju Hrvatske akademske udruge „Čovjek danasve“. Ovo je knjiga dvanaesta knjiga iz te serije. Naslov te knjige je „krive dine“ naše svakidašnje, gdje smo pokušali kroz razmišljanja jedne akademske godine uočiti i suočiti se sa mentalnim sklopovima. Oni su jači od fizičke stvarnosti i opasniji ako je to u krivom smjeru upućeno nego što je to „kriva drina“. Nisam to znao, premda sam čitao od Ive Andrića „Na Drini ćuprija“, ali onda mi je jedan gospodin rekao na putu za Izrael: „Sjećaš li se da je Ivo Andrić napisao 'Na Drini ćuprija' i da je rekao krive Drine nitko nije, nitko ne može i nitko neće ispraviti.“ Nije velika utjeha, ali je, mislim, istina. Nitko nije i nitko neće ispraviti. Ovo ne zvuči optimistično, ali nama je rađe vezati se uz iluzije nego uz stvarnost. Lakše se živi. Premda to nisu rješenja za stvarnost. Svakako, što sam rekao na početku, potrebno je propitivati i potrebna je, po mom mišljenju, to govorim kao svećenik, promjena mentalnih

sklopova, koja je prezahtjevna i mislim da smo nasadili cijelu povijest krivo u vrednovanjima i vrednotama na štetu samog života i odnosa ljudi jednih prema drugima. Jasno, u autoritarnim, religijsko-patrijarhalnim sustavima i sistemima uvijek je neki bog, neko božanstvo koje mora imati svoga predstavnika na Zemlji da bude sigurno i da on u ime tog boga, božanstva. A bog je uvijek prvi, vodi brigu da se ispunjava volja božja. Mi nismo počeli od života i od čovjeka, nego smo počeli od autoriteta i bogova, a zapravo je to jedna inverzija jer što bogovi misle, ako i postoje, to je daleko od nas, od našeg shvaćanja. Ali što mi mislimo pojedinačno: „E sad ćeš mi ti govoriti šta misliš“. E pa ja u tom smisli smatram da bi trebalo cijelu povijest početi početka, da je čovjek čovjeku brat i dok to ne promijenimo, mi ćemo se klati, ubijati, krvariti, početi od čovjeka. Ono što je rekao Václav Havel ja sam ponavljao češće: „Kad gradimo kuću, ne počinjemo graditi od krova, nego počinjemo graditi od temelja.“ Temelj ljudskog društva je sam čovjek i od njega treba početi rješavati zgusnute probleme. Počnemo li ih rješavati kao do sada od bogova i autoriteta, nikada nećemo doći do čovjeka. Zato je i u Al-Kaidi (Al-Qaeda) i u kršćanskom fundamentalizmu, samo je pitanje koliko im dademo vlasti, iste su pojave. Ili varijacije na istu temu. Zato je i težnja, u pravom smislu riječi shvaćeno, kojim putem ide dio čovječanstva danas, to je sekularizacija. Ne sekularizam, nego sekularizacija. Mislim da je to ispravno ukoliko se stavlja čovjeka u središte i kao svrhu svih zbivanja. Čak i naglašavanje da će nas etička načela koja bi bila zajednička spasiti od daljnjih krvoprolića, a ta etika, koju je napisao Hans King '93. prihvatilo je preko 96 predstavnika religijskih zajednica u svijetu. On tu naglašava pravilo svjetske etike: Ne čini drugom ono što ne želiš da drugi tebi učini, ne spominjući nigdje boga nego kako se odnosiš prema čovjeku. Mislim, dakle, da bi trebalo početi graditi na novim temeljima, na rješavanju ljudskih problema, na prepoznavanju čovjeka. Završit ću sa ova četiri pravila, koja su moj kredo; to je suvremeno društvo koje bi trebalo počivati na prihvaćanju i poštivanju dostojanstva svake ljudske osobe bez obzira na predznak; potrebno je razvijati kulturu dijaloga, jasno među različitim; potrebno je omogućiti pravo na različitost ne kao zapreku, nego kao šansu, i da jesmo osuđeni na zajedništvo usprkos naših razlika. Ako ovo imamo kao cilj na pameti da treba početi graditi od temelja, a ne od krova kod autoriteta, da u središte stavimo čovjeka i to čovjeka nadasve. Onda ćemo imati humanu paradigmu i onda bi mogla početi, jasno sa malim pomacima, izgradnja novoga društva, počevši od međuljudskih odnosa u primarnim zajednicama, a onda u sekundarnim i tako dalje. Imajući ovo u vidu, barem tako ja razmišljam, a čut ćemo druge izlagatelje, što će upotpuniti nedostatke koje sam iznio i želim da se ugodno osjećate. Da sudjelujete u ovom izlaganju večeras, ovom predstavljanju, da se uključite svojim pitanjima i razgovorima. Dobrodošli i sad će valjda Vesna Teršelič nešto reći.

Vesna Teršelič: Puno hvala na dobrodošlici. Puno hvala na ovoj dobrodošlici da u Splitu, gdje mi je lijepo, sjedim za ovim stolom, i puno hvala Hrvatskoj akademskoj udruzi i don Ivanu Grubišiću i Mirjani Nazor što su nas sve ovdje večeras okupili oko jedne ne baš lake teme. Mi zbog toga često čujemo prigovore da smo zagledani u prošlost pa nam promiče perspektiva budućnosti. A ja zapravo mislim da se prije svega zalažemo da kroz utvrđivanje činjenica izbjegnemo sve one neplodne prijepore o činjenicama, koje često vodimo u našoj javnosti, i to ne samo o činjenicama iz Domovinsko rata, iz devedesetih, nego o činjenicama vezanim uz Dugi svjetski. Zatim, o činjenicama vezanim uz poslijeratna vansudska smaknuća i ja bih rekla da je moja osobna motivacija to što vidim da umjesto da govorimo o svemu što se dogodilo i o različitim interpretacijama toga što nam se dogodilo, još uvijek vodimo sporove o činjenicama jer ih je netko propustio dokumentirati. Nikad dosad zapravo nije bilo prave volje ni u Vladinim ni u znanstvenim institucijama za dokumentiranje činjenica o svim žrtvama i o svemu što se dogodio, u bilo kom nasilnom razdoblju koja sam već spomenula. U organizacijama za ljudska prava puno smo godina očekivali da će znanstvene i Vladine institucije pomno sjesti i dokumentirati sve što se dogodilo u vrijeme Domovinskog

rata. Mislili smo da je to prije svega odgovornost ili Vladinih komisija ili znanstvenica i znanstvenika. Međutim, to se nije dogodilo. Ja bih rekla da je dosta podataka prikupljeno, da u Hrvatskoj prikupljeni podaci o nestalima devedesetima, o nestalima među hrvatskim braniteljima i među njihovim obiteljima, pa poslije devedesetih, i o nestalim na srpskoj strani rata u Hrvatskoj. To se nije dogodilo za sve ubijene, za one koji su bili zatočeni, koji su bili mučeni. I na kraju smo organizacijama za ljudska prava rekli: Mi već prikupljamo podatke i htjeli bi dati svoj doprinos kako bi se zabilježilo stradanja svih žrtava. Skupa s kolegama iz susjednih zemalja, pokrenuli smo i ovu inicijativu i krenuli u raspravu što bi zapravo moglo dopuniti suđenja za ratne zločine. Imali smo na pameti utvrđivanje činjenica o svim žrtvama, a svi smo mislili da su suđenja za ratne zločine najznačajniji oblik suočavanja s prošlošću. Pratili smo što se zbiva i pred Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu, pratili smo što se zbiva na suđenjima za ratne zločine u Hrvatskoj i u susjednim zemljama, i to još uvijek sustavno pratimo. Stoga smo i svjesni da je primjerice Državno odvjetništvo u Hrvatskoj u tijeku 2007. do tog časa zaprimilo prijave za 703 ratna zločina počinjena u Hrvatskoj. Od toga se još u prošloj godini 402 vode tek u predistražnoj fazi, još nije završila svoj posao ni policija. Pazite, rat je počeo '91., trajao je do '95. Posljedice osjećamo i danas. Četiristo dva zločina su još uvijek u predistražnoj fazi i još uvijek se postupci vode protiv nepoznatih osoba. To je jedan ogroman posao koji se neće i nije se mogao dosad voditi kroz suđenja, nego je potrebno razmisliti što možemo još, što bi to dopunilo suđenja. Ovu smo raspravu pokrenuli skupa Fond za humanitarno pravo iz Beograda koji vodi Nataša Kandić, koja se puno angažirala i na suđenjima i na dokumentiranju zločina, i u Hrvatskoj, i u Bosni i Hercegovini, Istraživačko-dokumentacioni centar iz Sarajeva, koji vodi Mirsad Tokača i Documenta iz Zagreba. Na početku su počele te tri organizacije, danas je to rasprava koju podržava već više od četiristo organizacija i pojedinaca. U organizacijama za ljudska prava, ženskim organizacijama, u udruženjima i udrugama žrtava, u udrugama mladih prepoznali smo koliko je utvrđivanje činjenica o svim ratnim zbivanjima, i o svemu što se dogodilo žrtvama bitno kao zalag budućnosti. Dakle, ne zbog zagledanosti u prošlost, nego kako bi raščistili polje na kojem bi mogli graditi i mir, i to graditi održivi mir, i kao zalag budućnosti kako više ne bi vodili neplodne prijepore o činjenicama, nego bi mogli stvarno istinski graditi povjerenje tamo gdje je ono porušeno ili tamo gdje, možda, nikad nije ni postojalo. U raspravi koju smo započeli na jednom Forumu u Sarajevu postavili smo pitanje što bi to bio pravi pu. I od 2006. do 2008. u raspravi došli prvo do toga da je regionalni pristup bitan, prije svega zato što žrtve i počinitelji danas žive u različitim državama. Već smo se na našem prvom skupu u Sarajevu usuglasili da ukoliko ćemo gledati što se dogodilo samo iz perspektive Hrvatske, da će to nastojanje neizbježno ostati jednostrano: Vidli smo da je bitno pogledati iz različitih zemalja kako bi sklopili mozaik, kako bi spojili poglede iz različitih zemalja i dobili jasniju sliku. Kad smo počeli raspravu 2006., govorili smo o utvrđivanju istine i na Forumu u Zagrebu 2007. još uvijek smo govorili o utvrđivanju istine o ratnim zločinima i o ratnim sukobima. Što nam se dogodilo, jedan veliki prosvjed koji su organizirali naši kolege iz udruga, obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja jer su rekli: „Pa istinu znamo mi. Mi znamo istinu i nema je tko drugi utvrđivati.“ I tu smo vidjeli da trebamo suziti polje i terminološki pojasniti da ono što hoćemo je utvrđivanje činjenica, a ne utvrđivanje istine. I tu smo se odlučili suziti i pojasniti polje rada i u raspravi krenuli dalje. Učeci iz iskustva u svijetu i iskustava komisija za istinu, o kojima će više govoriti kasnije Suzana Kunac, shvatili smo da bi trebali jedno dodatno istražno tijelo, koje će utvrđivati činjenice. Kao civilno društvo mi možemo pokrenuti ovakvu inicijativu, kao organizacija za ljudska prava mi možemo dokumentirati što se dogodilo, ali samo vlade mogu formirati komisiju koja će imati dostatan legitimitet da bi vjerodostojno utvrdila što se dogodilo. Prijedlog koji smo oblikovali 2008. nakon iscrpnih konzultacija sa udrugama i udruženjima žrtava, jer oni su ti koji se najviše pogođeni s time što se dogodilo, krenuli smo u inicijativu za formiranje Regionalne komisije koja bi dopunila rad pravosuđa i

suđenja za ratne zločine. Od tada zagovaramo Inicijativu za osnivanje Regionalne komisije, formirali smo Koaliciju u Prištini, krajem prošle godine, u listopadu 2008. Ona je u međuvremenu porasla i sad nas ima već više od 400 i jedna od rasprava koju vodimo je, eto večeras i u Splitu. Širom regije je održano više od 70 konzultacija, već je govorilo više od dvije tisuće ljudi o tome što misle o ovoj inicijativi. Taj je cijeli proces sadržan u ovom opširnom izvještaju, ako se želite upustit u njegovo čitanje. To vam toplo preporučujem. Izvještaji su tu. Ono opisuje proces konzultacija od svibnja 2006. do lipnja 2009. U Hrvatskoj smo bili na puno mjesta. O tome će vam više reći Eugen Jakovčić. Naš proces konzultacija u Hrvatskoj smo počeli javnom tribinom u Vukovaru, koja je bila burna. Nakon toga u Pakracu, Osijeku, imali konzultacije sa ženskim organizacijama, sa mladima, sa braniteljima i, nedavno, održali konzultacije sa vjerskim zajednicama. Na putu smo skupljanja različitih mišljenja i planiramo niz tribina u bližim i daljnjim mjestima, o tome će više govoriti Eugen Jakovčić. Ja bi zapravo rekla da s ovom inicijativom danas dolazimo u Split. Već je bila jedna tribina sa mladima. Večeras smo ovdje s podrškom akademske udruge i vrlo bi rado čuli vas što mislite i šta kažete na utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima, koje su vaše dvojbe, koja su vaša pitanja? Ja bih s time zaključila i predala riječ Eugenu Jakovčiću.

Eugen Jakovčić: Evo pozdrav još jednom svima i drago mi je što smo u Splitu. Ugodno je osvježenje biti u Splitu nakon što smo s ovom inicijativom vrlo intenzivno, naročito d početka ove godine, barem kada je u pitanju Hrvatska, organizirali nekoliko konzultacija u Zagrebu, Vukovaru, Pakracu. Nakon što smo sudjelovali u brojnim događanjima u Bosni i Hercegovini, na Kosovu, u Srbiji, zapravo dobro je biti u Splitu i drago mi je što smo na tvrđavi Gripe. I što smo u društvu don Ivana Grubišića i smatram da je ovo jedno od rijetkih mjesta u ovome gradu u kojem se svemu usprkos svih ovih godina njegovao dijalog. Ja sam upravo tako razumio sva nastojanja don Ivana Grubišića i Hrvatske akademske udruge. I čini mi se u onim trenucima kad su topovi još uvijek „govorili“, ovdje su se vodile rasprave o međureligijskom dijalogu i zapravo svim silama se nastojalo ispraviti krive Drine. Ja se slažem s don Ivanom Grubišićem. Teško je krive Drine ispraviti, ali mi zaista to pokušavamo u ovom trenutku i to je, s jedne strane, otežavajuća okolnost cijelog ovog procesa. Ona je vrlo iscrpljujuća, a s druge strane, bit ću vam iskren, veliki izazov. I to je ono što većinu nas u ovoj inicijativi i pokreće. I mi večeras, ja, Vesna Teršelič i Suzana Kunac iz B.a.B.a, smo zapravo predstavnici, kao što je Vesna Teršelič rekla, jedne velike regionalne koalicije koja želi neke stvari promijeniti, neke stvari s prošlošću srediti i staviti na svoje mjesto. Tako ne bismo, kao i ovih dana, na našim televizijama, zapravo medijima, pratili rasprave o tome šta se događalo u Drugom svjetskom ratu. Da se ne bi pisale sve te deklaracije, da bismo zapravo, ja bih rekao, koliko god to patetično zvučalo, budućim generacijama tu stvar ostavili čistom i jasnom. Ovu priču su pokrenule organizacij, koje se vrlo intenzivno bave procesima suočavanja s prošlošću, i to rade vrlo uporno, godinama, i s tim procesima su krenule u trenucima kada je to bilo vrlo teško. I dan-danas je našim kolegama u Fondu za humanitarno pravo u Beogradu jako teško vodit ovakve procese. Koalicija i naš cilj osnivanje Regionalne komisije, to je kruna rada velikog broja nevladinih organizacija i pojedinaca i pojedinki. Ono što bih vam ja vrlo kratko izdvojio, a to je da smo mi ovu inicijativu pokrenuli, da ćemo mi je gurati do samoga kraja. Komisiju mogu osnovati samo vlade, odnosno parlamenti zemalja u regiji. Vesna je rekla nešto što je jako važno, a to je zašto ne osnovat nacionalne komisije. Bilo je i takvih intencija i sve dosadašnje komisije u svijetu koje su osnovane, i u Južnoj Africi, i u Maroku, i u Čileu, bile su jednonacionalne. One su se na neki način bavile jednim društvom i svim njegovim problemima. Mi smo, odnosno organizacije koje su pokrenule ovu priču, negdje su shvatile da bez regionalnog mehanizma razmjene iskustava nije moguće taj proces pokrenuti. Vi naprosto ne možete do kraja otvoriti istrage, to ponajbolje znaju ljudi iz sudova i tužilaštava, tu postoje neke granice. U međuvremenu su formirane države, a zapravo s druge strane žrtve imaju svoja prava, a to je pravo na istinu o nestalima. Zločin je počinjen

u jednoj zemlji i žrtve su u jednoj zemlji, a počinitelji su u drugoj zemlji. Žrtve nisu zadovoljne sudskim procesima ni svime onim što se do sada odvijalo pred sudovima. I zbog toga smo negdje vidjeli da je važan regionalni proces. Mnogi, kad spomenemo regionalni kontekst, misle na ponovnu obnovu bivših država. Međutim, jedina nit vodilja u ovom procesu je interes žrtava. I ono što ovaj mehanizam tranzicijske pravde, a to su komisije za utvrđivanje istine, odnosno za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima u postjugoslavenskim zemljama, određuje u velikoj mjeri je da ta tijela, ti mehanizmi za razliku od suđenja za ratne zločine su mjesta gdje je žrtva u prvome planu. Tu se uzimaju izjave od žrtava i na gradi se zapis o prošlosti. Ono što je jako važno, da ne idemo u dubinu ovoga procesa, je da mi želimo s ovom komisijom, odnosno sa cijelim ovim procesom, osnovati jedno tijelo nego želimo potaknuti cijeli proces suočavanja s prošlošću. On, naravno, uključuje i suđenja za ratne zločine, ali uključuje i obilježavanje mjesta gdje su se dogodili zločini. To je proces koji obuhvaća reformu školstva, rada na udžbenicima i cijeli niz reformskih mehanizama, koji su potrebni svim društvima na području bivše Jugoslavije. Mnogi su tijekom konzultacijskog procesa rekli zašto samo činjenice...? Ajmo se prvo baviti uzrocima. Hoće li ovaj proces u suštini pomiriti naša društva? Mi u ovom trenutku to ne znamo, mi vrlo uporno guramo ovaj proces, guramo ovaj vrlo jasan mehanizam tranzicijske pravde i mislimo da će naša društva sljedeće godine u ovo vrijeme, odnosno naši parlamenti biti sposobni prihvatiti ovu Inicijativu. Naravno, prije toga osim ovog konzultacijskog procesa koji se odvija u cijeloj regiji, mi ćemo paralelno raditi i na mandatu Komisije. Isto tako ćemo paralelno tijekom sljedeće godine voditi vrlo intenzivnu medijsku kampanju i kampanju prikupljanja velikog broja potpisa. Osnaženi svim tim, trebali bismo prijedlog predati parlamentima. Oni, a ne nevladine organizacije moraju osnovati Komisiju. Vi ćete na primjeru Južne Afrike, koji ćete sada vidjeti u kratkom dokumentarcu kako je to izgledalo, kako je funkcioniralo u zemlji koja je dugi niz godina imala podijeljeno društvo. Njima je Komisija pomogla i vidjet ćete što bi mi htjeli i što već primjenjujem na konzultacijskim aktivnostima -organiziramo javna svjedočenja žrtava. Možda još da ponovim neke zanimljive detalje sa konzultacija 4. kolovoza, dan prije „Oluje“ u Kninu. Tamo smo organizirali javno svjedočenje gdje je Jovo Berić, čovjek kojem je ubijen veći dio familije u selu Varivode, sjedio zajedno sa hrvatskim braniteljem-logorašem koji je bio zatvorenik Martićevih logora i sa Milenom Perčin iz udruga Žena Drniš. Oni su javno iznosili činjenice o onome što im se dogodilo. Mi smo smatrali to vrlo važnim za proces pomirenja. Za iznošenje njihovih priča kako bismo dobili bolju sliku svega onoga što se tamo događalo. Tu su s nama kolegice iz Pakraca. Tamo smo okupili i hrvatsku i srpsku zajednicu. Isto tako je bilo i u Vukovaru. Uspjeli smo također prije toga u listopadu dovesti u Zagreb i uglednog južno-afričkog biskupa Kevina Dowlinga koji nam je govorio o iskustvu Južne Afrike. Vodimo i jedan vrlo intenzivan proces sa braniteljskim udrugama. Evo jako puno informacija, puno podataka. Njih će u nastavku još dopuniti Suzana Kunac, naša članica, B.a.b.e. Zagreb.

Suzana Kunac: Dobra večer svima još jednom. Ja vjerujem da su vas slike iz Južne Afrike potresle kao što mene potresu uvijek. Mislim da kroz ovaj edukacijski kratki film, samo dvadesetak minuta, vidimo mnogo bitnih elemenata, koji nas čekaju kroz konzultacijski proces. Naznačeno je i, moguće da ste naslutili koliko je to i teško i komplicirano, koliko ne postoji niti jedan recept kako to učiniti. Mi imamo težak zadatak u odnosu na rad svih dosadašnjih komisija kojih je negdje od sedamdesetih do danas bilo preko 35. Dakle, komisija koje su se bavile utvrđivanjem istine i pomirenjem, zato što bi ovo trebala biti regionalna komisija. Dakle, vrlo malo komisija su imale bilateralnu situaciju. Mislim da se radi o Istočnom Timoru, gdje su je bilo uključeno više od jedne države. Mi bi trebali biti prvi takav povijesni, regionalni primjer. I u tom smislu doista nas čeka težak zadatak. Ovdje smo vidjeli, na primjer, članove Komisije. U jednom trenutku bila je fotografija na čelu sa gospodinom Desmondom Tutuom. Recimo da je jako važno na koji način ćemo zadržati

regionalni karakter Komisije kod izbora članova Komisije. Ono što se pokazalo, ja bih rekla ključno, za sve komisije koje su se bavile utvrđivanjem istine i pomirenjem, (najčešće su se zvale ili komisije za istinu ili komisije za istinu i pomirenje, naša će se zvati Komisija za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima na području bivše Jugoslavije), je to da su ti ljudi ugledni članovi zajednice, ljudi im vjeruju, nezavisni su od politike. Oni će moći, dakle, na pravi način dat smisao onom čemu Komisija služi, a to je glasu žrtava. I da se neće niti na jedan način ući u politizaciju onog zbog čega komisija treba postojati, a to je pravda za žrtve. Dakle, jedan od dobrih primjera koji se navodi u literaturi o komisijama za istinu i pomirenje upravo je Južna Afrika. Postoji odbor za imenovanje tih članova kroz široki konzultacijski proces, kao što je Eugen Jakovčić već napomenuo, i konzultirani su svi elementi zajednice. I vjerske zajednice, u ovom slučaju udruženje žrtava i recimo udruženje branitelja, nestalih, civilno društvo, ljudske pravaške organizacije, i tek na taj način se došlo do onih 25 ljudi, koji su sudjelovali u radu Komisije u Južnoj Africi. Mi se kao civilno društvo nadamo da kroz ovaj konzultacijski proces možemo dobiti stvarno ugledne, časne, nezavisne ljude najrazličitijih profesija. Dakle, ljude iz svih područja i humanističkih znanosti i vjerskih organizacija i ljudsko pravaških organizacija. U Južnoj Africi su uspješno napravili taj proces, čak u finalnoj fazi su bila javna saslušanja kandidata i kandidatkinja. I vidite ono što je rekao gospodin Tutu jako lijepo - bilo nas je različitih, i muškaraca i žena i različitih etničkih grupa. Sve to trebamo i mi zadovoljiti za članove komisije, ako je uspijemo osnovati. Dakle, to je jedan element za koji mislim da je jako važan. Sljedeći element o kojem se ovdje govorilo je trajanje rada komisije. Da li, možda, možete procijeniti koliko je trajao rad Komisije u Južnoj Africi? Pazite, bezbroj zločina, bezbroj teških kršenja ljudskih prava. Južna Afrika je velika zemlja. Šta mislite koliko su oni vremena imali za pokušati procesuirati i čuti svjedočenja žrtava, a i počinitelja. Južna Afrika je uključila i počinitelje što je isto jedna važna tema za rad Komisije? Mi recimo kroz konzultacijski proces imamo dosta različitih mišljenja o tome kako uključiti i, da li uopće uključivati, počinitelje kršenja ljudskih prava. Do sad se pokazalo da Komisija mora ograničiti svoj rad, dakle ne može trajati deset godina. Rad komisije mora biti vrlo fokusiran sa ograničenim resursima, sa ograničenom broju ljudi na maksimalno do dvije godine, jer pažnja javnosti pada. To su preporuke i iskustva svih drugih komisija, a ključno je da javnost sudjeluje budno i sluša primarno žrtve. Nakon južnoafričkog primjera mnoge komisije su uspostavile institut javnog saslušanja žrtava. Ja trenutno mogu kazati da sam, sudjelujući na našim forumima Koalicije za REKOM u Prištini i Budvi), imala prilike biti u prostoriji gdje doista imate žrtve sa svih strana rata. I tog trenutka vam je jasno zašto je ta komisija potrebna. Ja se nadam da kad REKOM počne s radom, da će javna saslušanja žrtava biti jedna bitna dimenzija. Osim toga ono, o čemu se dosta razgovara na našim konzultacijama, je mandat komisije. Mandat buduće komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima na područjima bivše Jugoslavije bi se trebao baviti najtežim kršenjima ljudskih prava, najtežim ratnim zločinima. Ja vjerujem da zasad postoji konsenzus oko nekoliko dimenzija, međutim, taj proces konzultacija još uvijek traje. Postavlja se sada pitanje u čemu su komisije bile najuspješnije i šta su dosad uspjele napraviti - pronašle su nestale. Dakle, sam rad komisija je pospješio proces traganja za nestalim osobama. U ovom trenutku na području bivše Jugoslavije još uvijek je više od 16.000 nestalih osoba. Dakle, zasigurno nestale osobe će biti jedna dimenzija rada Komisije. Mislim da oko tog zasad postoji regionalni konsenzus. Još nešto o čemu smo razgovarali i vjerujem da se jesmo složili. Bio je velik broj silovanja u ratovima u bivšoj Jugoslaviji, preko 20.000. Recimo, samo Bosanci je doživjelo jedan od najstrašnijih oblika nasilja nad ženama. U tom smislu je mandat komisije definiran. To su fokusirane i jasne stvari i postoji stav da ne treba prepustiti budućim komesarima, dakle tim uglednim i sjajnim ljudima koji će voditi komisiju, da sami određuju čime će se baviti Komisija, šta su njeni ciljevi, nego mi moramo predložiti koja su to točno kršenja ljudskih prava kojima bi se komisija trebala baviti. Naravno, to je opet samo prijedlog

koji će izaći iz konzultacijskog procesa, a šta će se dogoditi kad parlamenti odluče osnovat komisiju, to već nije nešto na što civilno društvo na direktan način može (može ili ne može???) utjecati. To je isto važno da razlučimo da Koalicija za REKOM može predlagati, proći kroz konzultacijski proces, ali ipak će države donijet odluke koje će bit mnogome ili, nadam se, manje drugačije. Ono što je najvažnije za reći je situacija oko mandata komisije. Različite komisije su imale različite ovlasti, a i sam mandat. Mislim da je važno za kazat da ovlasti komisije proizlaze prvo iz načina na koji su osnovane. Eugen Jakovčić i Vesna Teršelič su vam reklizašto je važno da to budu parlamenti. Neke komisije su osnivali predsjednici država, neke izvršna vlast, negdje parlamenti. KoREKOM-a sma da bi to trebali učinit parlamenti. Dakle, neke komisije su osnovane posebnim zakonima, neke su osnovane čak na način da je sudjelovala međunarodna zajednica, osnivao ih je na primjer UN. Ovlasti komisije, a to je pitanje do koje mjere zapravo komisija ulazi u bliskost ili sličnost sa sudskim procesima. Čini se da bi komisija koja je funkcionalna operativna i efikasna u utvrđivanju činjenica, bi trebala moć na neki način dobiti ljude da svjedoče koji su nužni za utvrdit te činjenice. Dakle, oni mogu poslat nalog po kojem osoba važna da bude na neki način čak i prisiljena doć svjedočit. Mislim da to komisije, Južna Afrika je na primjer imala tu vrstu ovlasti, ali isto tako važan je program zaštite svjedoka. Neke komisije su imale vrlo jasan program zaštite svjedoka. Ono što je tu isto važno za reć je da ukoliko komisija bude imala javna saslušanja žrtava, žrtvama apsolutno treba osigurat psihološku i svaku drugu podršku. Ne samo žrtvama kao što ste vidjeli jako lijepo na filmu da je jako teško i onima koji sudjeluju u radu komisije jer je to vrlo težak i bolan proces. Dakle, da ta podrška treba postojati i za članove komisije. Ono što je bitno, konačan izvještaj koji utvrđuje činjenice, ukoliko su doista pedantno efikasne i po dobrim metodama, on ostaje kao bilješka povijesti i može ući i u obrazovni proces. Sa tim zapisom povijesti se više ne može politizirat i on neće biti dio rasprave na razini dnevne politike. Dakle, sam izvještaj komisije je važan zbog navođenja imena žrtava, masovnih grobnica, svega onoga što može na simbolički način ili čak materijalno pomoć žrtvama da se integiraju u društvo. I da se zabilježe mjesta stradanja nastradalih na neki simboličan način. Bilo je dosta primjedbi, čak i nepovjerenja da komisije nisu mnogo učinile jer neke preporuke nisu ispoštovane, posebno materijalne reparacije žrtava. Mislim da Južnoafrička Republika nije učinila taj svoj posao baš najbolje. Uvijek je to pitanje ograničeno sredstavima, a veliki su brojevi žrtava bili u pitanju. Neke preporuke se odnose na sankcioniranje počinitelja. Dakle, kod nekih komisija ta imena su ostala skrivena, nikada nisu vidjela svjetlost javnosti. A neke komisije su se vrlo kreativno dovijale kako i na koji način objaviti imena počinitelja pa su, recimo, objavljivali samo iskaze na kojima su jasno bili naznačeni počinitelji, a neke komisije su objavile imena počinitelja. Dakle, tu dolazimo do pitanja kako će taj mandat i struktura komisije u budućnosti izgledat, i pitanje uključivanja počinitelja. Ono što je meni jasno iz konzultacijskog procesa, žrtve nisu spremne dati počiniteljima amnestiju. A važno je da počinitelji svjedoče zbog otkrivanja masovnih grobnica i utvrđivanja prostora gdje se nalaze više od 16.000 nestalih osoba. I čini se da postoji konsenzus da se na neki način uključe počinitelji, ali ne uz amnestiju, nego samo uz mogućnost smanjenja kazne. Dakle, mislim da smo to utvrdili. Evo ja sam tek toliko malo prošla ove strukturalne stvari; mandat komisije, struktura članstva komisije, tko komisije osniva, čime se zapravo bavi, šta je u centru rada komisije i čime komisija završava svoj rad. Sa tim važnim izvješćem koji će donijet moguće konačno mir, istinu i pravdu za žrtve. Eto toliko pa se ja nadam da ćemo sad otvorit prostor za vaša pitanja. Hvala lijepa.

Ivan Grubišić: Hvala lijepa izlagačima. I nastavljamo s radom, sa diskusijom. Želili bi da se uključite, ali da ne budu nova predavanja, nego da budu sugestije, osobna iskustva i pitanja. A budući da se prije ovog skupa gospodin Ivica Mlivončić prijavio da bi rado sudjelovao, dajemo mu riječ.

Ivici Mlivončić: Ja se ne trebam puno predstavljati jer ja sam novinar. Kad sam vidio temu u novinama, ona me zaintrigirala iz jednostavnog razloga što se ja već 16 godina bavim tom problematikom i imam tri knjige objavljene. Pa bi ja iz vlastitog iskustva, radeći na istraživanju ratnih zločina u Bosni i Hercegovini, odakle sam rodom (a Splitsanin sam već pedeset godina), pokazao kolika je opravdanost i hitnost ovakve Inicijative. Kad sam prvi puta pokušavao doći do dokumenata koji govore o ratnim zločinima..., ja sam istraživao ratne zločine muslimanskih snaga nad Hrvatima u Bosni i Hercegovini. To je segment koji sam ja istraživao. Pa kad sam počeo tragati za prvim službenim dokumentima, dočekan sam sa odbojnošću, nepovjerenjem. Govorilo se: „Pa šta? Pusti to! Nemoj to raditi!“ To su govorili oni koji se boje. Jer ovaj sad traži o zločinima koji su počinili Muslimani nad Hrvatima. Šta ako počne drugo tražiti? Međutim, našlo se dobrih, pametnih ljudi koji su pružili dokumente tako da ja danas u vlastitom arhivu imam šest-sedam tisuća dokumenata o tim zločinima. Istraživao sam arhive u Zagrebu, Banja Luci, Beogradu, Sarajevu, Mostaru, Zenici, Vitezu, Ljubuškom. Ti arhivi su o ratu u Bosni i Hercegovini rasuti po čitavome svijetu, tako i dokumenti o zločinima. Tri puta sam u Hrvatskom državnom arhivu prevrnuo čitav dio koji nosi naziv Rat u Bosni i Hercegovini. U 74 sanduka. I sad vam mogu kazati da one dokumente koje sam nalazio prvi puta, drugi puta jer nekih nije bilo.... Prema tome dokumenti nestaju. Svjedoci umiru, a mi nemamo nigdje bazu podataka, dokumenata gdje ih možemo naći. Ja sam bio i na ekshumacijama u Lašvanskoj dolini jer je ekshumacije vršila splitska bolnica, dr. Šime Anđelinović i dr. Marije Definis Gojanović. Tamo smo se sretali sa situacijom, koja je opća pojava, da svako svoje zločine skriva, prekriva, tuđe uveličava. A ima i situacija, gdje su se stratišta premještala. Poznato je, recimo, ono kod Vučje gore u BiH. Zarobljeno je 30 pripadnika HVO-a, koji su položili oružje i oni su pobijeni i pokopani. Dokumenti sačuvani. Kad je nakon pet godina došla ekipa, tim za ekshumaciju, nije bilo nijednoga, jer su premješteni na drugo mjesto. Kad se govori o tome kako se pristupa zločinima, prevladavajuća je situacija još uvijek da se zločin zločinom opravdava, da se opravdava zločin osvetom. Svaka strana to radi, to nije ništa novo, ali začuđujuće je i čimbenici međunarodne zajednice, promatrači i tako dalje u Bosni i Hercegovini isto to govore. Jean-Pierre Thébault, koji je bio šef promatračke misije Ujedinjenih nacija u Lašvanskoj dolini. On je izričito odbio razgovarati sa nekim logorašima, Hrvatima govoreći: „Ajde, ajde“, kaže, „a šta su tek drugi vaši radili Muslimanima?“ A neprihvatljiva je uopće teza da se zločin zločinom opravdava, da se osveta uzima kao normalni čin jer onda ne treba pravna država. Na tu situaciju je Hingi Raut reagirao kad je rekao: „I zločin iz osвете je zločin i samo zločin.“ Mogu još samo kazati da kad razgovaramo o dokumentacijama, u Bosni i Hercegovini hrvatski narod nema nijedne institucije u kojoj može čuvati dokumente. Nitko ne sabire dokumente, nitko. Dokumenti se nalaze po privatnim zbirka, po generalskim zbirka, političarima i tako dalje, među ostalim i kod mene. I to je jedan od razloga koji je potreban da neko to objedinjava, da postoji baza podataka i da se svi ti koji rade na tome nekako objedine. Ovo što sam ja radio, tri knjige izdao, tisuću dokumenata objavio, to je moj privatni hobi, niko nije stajao iza mene, niko me nije ni financijski pomagao. Eto to sam htio da kažem.

Ivan Grubišić: Hvala lijepo na vrlo vrijednim informacijama i važnosti dokumentacije koja odlazi, dolazi, prolazi, nestaje i tako. Ima li još netko da se javlja za riječ. Izvolite, samo opet kratko.

Joško Coce: Ako se može pojasnit malo taj naziv REKOM. I ovdje sam pročitao da postoji nekakav, Istraživačko-dokumentacioni centar IDC. Je li možete nešto o njima reći? Tko su oni? Nema ih ovdje na ovom letku pa ne znam jesu li izostali ili...?

Vesna Teršelić: Istraživačko-dokumentacioni centar je bio jedan od pokretača ove inicijative, ali je krajem prošle godine naprosto nije pristupio ovoj koaliciji, a izuzetno je važna organizacija. Oni su prikupljali podatke o ljudskim gubicima u Bosni i Hercegovini i došli

onoliko blizu koliko se može stvaranju neke potpunije slike o ljudima ubijenim i nestalim u Bosni i Hercegovini. Dijelom su to i uspjeli zato što je Mirsad Tokača, koji vodi Centar, svojevremeno vodio i Bosansku komisiju za nestale. Ta komisija, ali bez drugih, ta komisija se u jednom času našla pred nevoljkošću i više nije bilo sredstava. U tom času je on odlučio osnovati organizaciju da bi nastavio prikupljat dokumentaciju. Ja sad ne znam bi li vi bili spremni surađivat s njima? Jeste li surađivali s njima? Oni su nedavno predstavili „Bosanski atlas ratnih zločina“ koji možete vidjeti na internetu gdje su objedinili i video snimke, recimo video snimke različitih zločina u Sarajevu. Imaju više dokumentacije iz Sarajeva nego iz nekih drugih mjesta. Posebno bih rekla da nemaju puno dokumentacije o stradanjima Hrvata u BiH. Mi prikupljamo dokumentaciju u Hrvatskoj, ali to u mnogim slučajevima znači da se ide od vrata do vrata, od sela do sela, od obitelji do obitelji kako bi se upotpunila već provedena istraživanja. IDC je, dakle, izašao iz Koalicije. Što se tiče samog imena..., REKOM znači Regionalna komisija za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava. Naprosto znači regionalnu komisiju koja će utvrđivat činjenice o tome što se dogodilo, zaštićenim osobama kao što su one definirane ženevskim konvencijama. Zaštićene osobe su civili ili ratni zarobljenici. Naprosto REKOM je kratica.

Ivan Grubišić: Idemo dalje. Ima li još netko? Možete se izjasniti o samoj Inicijativi, komisiji i tako. Izreći svoje mišljenje. Dati podršku. Eventualno postati član.

Eugen Jakovčić: mene nešto interesira. Evo moje pitanje. Pa ako mi dozvoljavate, ako nema niko drugi? Pa možda, don Ivane, da vi objasnite. Ja i vi smo nekoliko puta o ovom procesu razgovarali. Naravno ja sam s tim procesom vrlo intenzivno družim od siječnja ove godine i gotovo svakodnevno kao i sa ostalim stvarima koje radi Documenta, kako je Vesna spomenula. Jedna od važnih organizacija za ovaj proces u Hrvatskoj, Documenta, u ovom trenutku radi ljudske gubitke u Republici Hrvatskoj od '91. do '95. U istraživanjima i u izradi tog dokumenta se polazi od pretpostavke da su sve žrtve i stradalnici univerzalni, bez obzira na njihovu etničku, političku i socijalnu pripadnost. To je veliki projekt, u ovom trenutku naši monitori prate suđenja za ratne zločine. Također naše kolege iz Documente snimaju, vode razgovore sa ljudima sa ratnih područja u Hrvatskoj kako bi se i njihova svjedočenja, svjedočenja običnih ljudi u Vukovaru, Pakracu kroz takozvani projekt usmene povijesti također ostala za buduće generacije sačuvana, da znamo što se dogodilo. Znači to je niz zapravo velikih aktivnosti i REKOM je samo jedan od projekata s kojima Documenta, zajedno sa kolegama iz cijele Koalicije u regiji radi. Ono što mene, don Ivane, interesira.. Vi ste mi u jednom trenutku kad sam s vama o REKOM-u razgovarao rekli: „Ali Eugene, ali ne volim taj pogled u retrovizor.“ Evo sad ste dobili malo više informacija. Je li vam se čini da to ima smisla? Mi ne sumnjamo da imamo predrasude prema političkim elitama. Znamo da one ovo neće dočekati raširenih ruku, znamo da se brojkama i dan-danas manipulira i da bi mnogi htjeli da se ta manipulacija nastavi i dalje. To je naravno još uvijek u našoj političkoj areni vrlo svježa roba i mnogi bi htjeli da se s njom dugo, dugo manipulira. Vjerujete li don Ivane, da ćemo uspjeti i zašto mislite da je taj povratak u prošlost, utvrđivanje činjenica, da bi moglo smetati sadašnjosti i da bi mogle na ometati mirni razvoj ove zemlje, mlađih generacija, pa i cijele regije?

Ivan Grubišić: Naslov je bio suočavanje sa istinom, i to je problematično. Bolje je ovo što je Vesna Teršelič rekla, konstatiranje činjenica, utvrđivanje činjenica. I to je dobro. Činjenice su činjenice i treba ih ako nisu evidentirati i dokumentirati i znati da se to dogodilo. Ja sam što se tiče istine o činjenicama, da su one različite što je za nekoga istina za drugoga je manipulacija, laž, kleveta. Dakle, putem traženja istine o žrtvama nećemo daleko doći, ali potreba za utvrđivanjem činjenica apsolutno postoji. Posebno da to treba dokumentirati. U tom smislu utvrđivanje činjenica bi trebalo učinit da smo razvijena demokracija i građansko društvo za svijest samih građana. Kako se kod nas ne radi ni o razvijenom civilnom sektoru, tu i tamo netko nešto pokušava. A kad se radi o političkom sektoru, strankama, mi smo, po

mom mišljenju, zapuštena zemlja jer političke elite imaju svoje mentore, a mentori nisu ništa bolji od tih političkih elita. I tako bi se moglo analizirati, recimo, i ovo posljednje što se dogodilo kad su biskupi dali izjavu o izborima. Onda smo mi vidjeli kako reagiraju političke elite. Kako su oni sebe tu prepoznali više od polovice. To znači, mi smo oni što vi mislite da trebamo biti. Bez obzira što jedni kažu treba ih pohapsiti pola, drugi kažu da su dezerteri, lopovi, varalice i tako dalje, a rekao sam malo prije Vesni Teršelič da sam napisao jedan članak. Da mi izgleda ovih 12 naših apostola koji se natječu, da su slični donekle 12 Isusovih učenika, ali i to je bilo šaroliko društvo, i to su bili tipovi. Petar ga je zatajio, Juda izdao, Toma mu nije vjerovao. Zanimljiva je još jedna činjenica, koliko je to nerazvijena politika i politička svijest, a to je da se naša partitokracija pretvorila u kleptokraciju. U nas nije demokracija nego partiokracija plus kleptokracija. Bilo bi dobro da nam se dogodi, to sam isto napisao, da narod ne poslušava ove naše apostole, ni biskupe. Jer je iz poslanice biskupa očito koga ne treba birati, a da će oni točno reći koga treba birati, to ne bi bilo diplomatski. Ali se iz ovoga čita koga treba izabrati. Pa bi bilo dobro da nam se dogodi kao Isus kad je izabrao Petra, da pogriješimo što se tiče naših apostola, da izaberemo nekog Petra. Ja bih bio za taj izbor. Sad ko to razumije, neka razumije. Zato očekivati od ovakve jedne elite, teška je ta riječ elite, to niti volim upotrebljavati za političke stranke. To su interesne grupe, partitokracija i kleptokracija. Još jedna stvar je zanimljiva da se vidi da postoje mentori politike, ako su to ozbiljni ljudi koji idu u natjecanje za predsjednika države, onda bi bilo za očekivati da oni znaju pravila igre, ali oni ne postavljaju pravila igre. Recimo, koliko ima birača u Hrvatskoj, to nijednoga od njih ne zanima. Oni bi se morali odrediti prema spiskovima birača da budu provjerljivi, da budu na vrijeme objavljeni i da to bude broj koliko nas ima odraslih s pravom glasa. Da se politički odrede oni prema Hrvatima u Bosni i Hercegovini, da im se prizna konstitutivnost i da se zajedno s njima borimo, a ne da budu lovište za glasove na izborima. I onda plaćaju iz viška koji su imali pred prošle izbore, daju biskupima, daju crkvama. I oni će nediplomatskim izjavama, bože sačuvaj: Diplomatske izjave moraju biti diplomatske, ali imaju i drugi kanali da se dođe do birača. To je neposredno. S oltara lipo kažeš i onda je sve jasno. Biskupi ostaju čisti jer načelno i diplomatski sve je u redu. Što će biti na terenu, a kažu - znate imamo različitih ljudi. Dakle, ne postavljaju ta osnovna pitanja koliko nas ima s pravom glasa, ne postavljaju pitanja zašto se ne objavi popis branitelja, jer je to opet dodatna vreća iz koje se preuzima koliko treba i određenje prema Bosni i Hercegovini. Niti biskupi to spominju, ali pozivaju na molitvu za izbore i na glasanje po savjesti. A da ne kažu za koga ćete glasati kad ne znamo koliko nas ima. Oće li to biti legalno i legitimno? I kandidati šute i biskupi šute. Pa gdje to ima? U tom smislu možda će biti teško.

Eugen Jakovčić: Pa možda idemo negdje prema kraju. Ali ovo slaganje i preslagivanje prošlosti, mislim da je svima jasno da i te kako utječe na našu sadašnjost i budućnost. Zapravo i suđenja za ratne zločine i inzistiranje nekih organizacija, a danas je toga sve više i više, ja bih rekao, ne sređuje samo našu prošlost. Sređuje naš pravosudni sustav i inzistiranje na ovakvom jednom mehanizmu pomaže cijelom društvu. Posebno pravosudnom segmentu da se uredi i otvori niz rasprava u društvu, ali na jedan kvalitetan način, da se otvori jedan reformski, istinski proces koji će dati društvu da živi svoju budućnost i sadašnjost na zdravim temeljima. Vi ste spomenuli biskupe koji su se oglasili pred izbore. Biskupi su se oglasili u povodu pada Berlinskog zida. Naravno, mi nismo s mnogim takvim stvarima zadovoljni i htjeli bi da se biskupi oglase i o onom što se događalo tijekom Drugog svjetskog rata. Zapravo to ponajbolje govori, s tim smo negdje i krenuli, koliko je to suočavanje i koliko je preslagivanje prošlosti važno.

Ivan Grubišić: Ja bih još samo nešto rekao što si ti onako stidljivo rekao za Hrvatsku akademsku udrugu. **Mi ćemo na vijeću Udruge, gdje poštujemo pravo procedure, raspraviti o tome da se priključimo Koaliciji za REKOM. Ali sigurno smo za utvrđivanje činjenica i sigurno koliko mi možemo da ćemo u tome pokušati pomoć.**

Vesna Teršelič: Da ne duljimo. Ja bih svima najljepše zahvalila. Posebno mi je drago što su s nama večeras bili i oni koji su istraživali zločine u Lori, Tonči Majić, Vojko Ivica i Pero Jurišin koji su puno napravili da cijela hrvatska javnost zna više o tome, da je žrtava bilo u Hrvatskoj na različitim stranama rata. Mislim da su to isto važni koraci. I Split i cijelu hrvatsku javnost očekuje još jedno suđenje za zločine u Lori. Bili smo u kontaktu sa Županijskim sudom u Splitu pa su rekli da to očekuju početkom godine. Mislim da nam svima treba još jedan dodatan poticaj kako bi skupa stvorili prostor za glas žrtve u javnosti jer su danas žrtve, bez obzira na to na kojoj strani rata su stradali njihovi najbliži, marginalizirane. Kad sam prije spomenula da za više od polovicu zločina koji su prijavljeni Državnom odvjetništvu još uvijek teku predistražni postupci. Samo bi još rekla da u Vukovaru još uvijek nema optužnica za zločine na Veleprometu, istraživao se Borovo Commerce, nisu podignute optužnice za bombardiranje Vukovara. Ima previše neistraženih zločina. Kad smo u organizacijama za ljudska prava zbrojili došli smo do zaključka da, ako se suđenja budu nastavila razinom kakvom teku sada, u Hrvatskoj godišnje ima između 25-35 suđenja, i u susjednim zemljama, onda bi do 2020. u sudnicama mogli vidjet negdje oko 1200 osumnjičenih, a ubijeno više od 120.000 ljudi. Tako da nam treba nešto dodatno. Mislim da bi komisija koja bi sačinila vjerodostojan izvještaj (sa imenima ubijenih na različitim stranama ratova, s imenima mjesta zatočenja, logora, sa nazivima masovnih grobnica, sa imenima gdje se silovalo) mogla dati jedan doprinos utvrđivanju činjenica, a bila bi i poticaj dodatnim istragama. Isto tako bila bi dobar temelj za obeštećivanje žrtava, koje do sada nisu dobile nikakvu vrstu ni podrške, ni priznanja. Jer za nas u Hrvatskoj, i u cijeloj regiji, ali u Hrvatskoj je izazov da se kaže da patnja svih žrtava nije priznata. U Zagrebu upravo spremamo razgovor o žrtvama koje nisu dočekali kaznenu pravdu pa su onda tražili pravdu sudskim putem, tužeći Republiku Hrvatsku. Vi ste svi sigurno čuli za Vjeru Solar čija je kćer Ljubica Solar u Sisku ubijena '91. Ona još uvijek traži pravdu i kaznu, ali odštetnim putem, i ne približava joj se. Sad joj zapravo prijeti plaćanje parničkih troškova. I ima još tako puno pitanja i u Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj, da bi možda ovo bio dobar put. Ja se nadam da ćemo negdje bit u solidarnosti sa žrtvama skupa na tom putu.

Eugen Jakovčić: Nadam se da smo vam uspjeli sve ovo skupa približiti. Mi smo naravno vrlo intenzivno u ovom procesu i ovakvi susreti u gradovima koji su puno propatili i u Hrvatskoj, kao što su Vukovar i Pakrac, i širom regij, izgledaju puno intenzivnije i dramatičnije, ali u zaista tolerantnoj atmosferi. I na Kosovu. Kad se na konzultacijama susretnu Srbi i Albanci, i u Vukovaru kad se Srbi i Hrvati nađu zajedno, i u Pakracu. Zapravo ima tenzija, različite su reakcije. Međutim, ono što ovaj proces doprinosi je da i u takvim trenucima, bez obzira na rezultat, mi pokušavamo u tim sredinama otvoriti raspravu i jednu platformu, gdje će ljudi moć doć i razgovarat. U Splitu to izgleda drugačije. Rasprava o nestalima u Vukovaru je svakodnevica i stvar koja ljudima ne da da krenu naprijed. Mi smo vrlo intenzivno pripremali konzultacije, u Vukovaru pogotovo, sa velikim senzibilitetom. Imali smo veliki uspjeh i velike konzultacije. I biskupa iz Južne Afrike smo doveli u Vukovar. I on je tamo razgovarao. Razgovarali smo sa aktualnim gradonačelnikom Vukovara koji je vrlo senzibiliziran za ove teme i to ljudima puno znači. Ja bi, don Ivane, i našu crkvu volio i naše biskupe vidjeti u toj misiji. Nama je došao katolički biskup iz Južne Afrike, koji je negdje na vašem tragu. U Južnoj Africi živi među oboljelima od AIDS-a i dnevno mijenja tu tešku svakodnevnicu. To je radio i u južnoafričkoj komisiji. Prema tome, ima puno posla za sve nas skupa.

Ivan Grubišić: Sigurno. Ja isto smatram da bi Crkva trebala biti u ovim stvarima u prvim redovima, ali postoji čitav niz njihovih obrazloženja koja su zapravo utopijska ili zatvaranje očiju pred istinom. Bojim se, volio bih da pogriješim, da će se ona s obzirom i na ove

najnovije stavove da našem društvu nakon 19 godina treba sprovest lustraciju i da se sljedeći predsjednik mora izričito opredijeliti za žrtve komunizma i osuditi ih. Pa je jedan novinar poručio: „Gospodo biskupi, Staljin je mrtav ako niste znali.“ Jer oni stalno tuku po tome. A onda kažu da se ništa zapravo posebno nije dogodilo u društvu, jer su isti kadrovi ostali u medijima, u politici i u civilnim udrugama, koji su, svi smo prozvani, svi bi morali ić pod jednu kapu i onda bi oni rekli: „E sad je to dobro, i dat ćemo blagoslov.“ Problem je ako nismo pod istom kapom gdje će oni sve kontrolirati i nadzirati i određivat. Takav je mentalni sklop, a ja mislim da je to čak doseg i razina razmišljanja. Tu se ne može ništa promijenit. Nešto iz iskustva Akademske udruge koja gura dijalog kao novu kulturu razgovora i komunikacije među ljudima. Mi smo znali ovdje imati punu dvoranu, recimo, kad smo Dalaj-lami predali nagradu, osoba dijaloga. Nitko od službenih struktura nije bio prisutan. Nisu htjeli doć. Nitko Dalaj-lamu nije prihvatio u katedrali kad je došao da se pomoli. To je bilo najavljeno. Kad je ovdje bio Šefko Omerbašić jer je to drugi, nije naš, također je dvorana bila puna, ali od predstavnika nitko nije došao. Pa čak kad dolazi biskup banjalučki Komarica i prima nagradu, splitski biskup je poslao tajnika koji ga je doveo. Tajnik je poslije toga otišao, nije niti on ostao tu, jer biskup nije bio protiv toga što promoviramo dijalog. Oni koji vjeruju da imaju apsolutnu istinu, njima ne treba dijalog. I to je problem tog mentalnog sklopa. I tu će ići teško, ali ja mislim da se ipak građanska svijest polako događa, da treba biti strpljiv. I na kraju, ono što sam rekao i što je postalo poslovično, ja se osobno rado uključujem u programe koji imaju zadatak da guraju Mosor. Mene to izaziva. Mislim da je i guranje ovoga projekta guranje Mosora, ali ja sam u načelu uvijek za guranje Mosora, jer pitanje je - je li mi vjerujemo da mi možemo, a ne koliko je Mosor težak. Hvala vam lijepo.
(Kraj)